

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

ИЗДАЈЕ

А. БЕЛИЋ

УРЕЂУЈУ:

А. БЕЛИЋ, СТ. М. КУЉБАКИН, СТ. ИВШИЋ и ФР. РАМОВШ

КЊИГА XII

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД, 1933

Значење ријечи пособа, f.

Написао Ђ. Грубор.

У *Ак. рј.* (1932 св. 47. стр. 2.) има свега шест примјера уз ту ријеч (Луцић 1, Бараковић 2, Мрнавић 1, Статут пољички 2,) а ни за један није одређено значење; осим што се постањем доводи ријеч опћенито у везу са : пособан, пособит, пособито, пособље, посопство, а н. п. пособан изводи „од по-собан; -соб- је истога постања, којег је рефл. замјеница себе, себи, собом“; још се за примјере из Стат. пољ. помиње значење Јагићево „*interventio, auxilium*“, али се одбија; а значење се Мажуранићево и не помиње.

I. 1. *Х. Луцић* (St. pls. 6, 262) слави у *Похвалници Дубровнику разум* његов и пјева да Дубровник „*правдом* станје тврди, *пособу* и *љубав*“ (стх. 39). Пред тим пјева: „*Правда* је темељ твој, *разум* је тва пића, тве станје у покој почива њих цића. *Слободан* и *вичан њима* си, добро знај, и од свих различан који су тебе крај“ (стх. 23—6). А послѣје иза приказа добрих посљедица правнога стања у њему додаје : „Тим јарма никадар на њему још не би, *шим* вазда *господар* био је *сам себи*, *сам себи* јест ставил законе по којих липо т' је управил *сам себе* и својих“ (стх. 63—6).

Шта може значити ту ријеч пособа којој су саставни дијелови *по себи*? *Правдом* је и *разумом* постигао да може остати *по се*, тј. слободан, самосталан; *правдом* је утврдио своју *самосталност*. *Пособа* је у Луцића *самосталност*. И у *Ак. рј.* *пособан* значи: *особит*, *посебан*, а *посебан* „d) *самосталан*“. *Пособа* је Луцићу оно што и *рибар* у Гундулићевој Дубравци слави: „Дубрава сама она *влада се по себи*... *свак себи* и свему свому је *господар*... и *благо свиен* вама, *ки он час* с *порода слободни* и *сами себи сте господа*“. — А сјетимо се и да је *слобода* (*своједа*) истога коријена (MEW 332; Vondt. Vergl. I² 601; Brugmann *Ofundr.*² II,

1, 388) којег и себе, свој. — Микл. Lex. palaeosl. има s. v. пособивъ „sroat. posoba auxilium luč“ а то му је Х. Луцић, али то овдје не пристаје.

2. У Т. Мрнавића *Османшџици* приповиједа кадија послѣ боја хоџинскога хоџи у Цариграду како у Пољској није власт у руци једнога као у Турској, јер бирају краља по својој вољи па је „област краља закоњена, збору госпде власт њега подложна“, „зато краљ лешки кад ће што велити, договор племенски трибује купити, ки ако одлуку краљеву потв(а)рди већ јест закон пуку и зарок притв(а)рди. Право у то доба кад цар нас бројаше, *пољачка пособа* справишће већаше“ (44—5).

Овдје се само треба сјетити ријечи посебина из Вук. рј.³: „*идсебина*, f. (у Далм.) земља која сама собом управља, Gemein-staat, republica: Док су Пољица била посебина“ (565a). Дакле: пољачка **республика** — пољачка *gzeszprospolita* — справишће већаше, справишће је унутрашњи објекат глагола већаше; није додуше, како је обичај, истога коријена, али су коријени истога значења па пјеснику подноси.

II. 1. У Статуу пољичком (Mon. hist. jur. 6, 90) у поглављу „*д* грѣха неподобна“ (чл. 84) иза содомскога гријеха (84a) одређује се казна због гријеха, ако би која женска удавила дијете: „и ако се обнаиде та и такова, има *сваки чловик*, тако мѣшка глава како женска, *тѣи таковѣ, кад ю обочиши, има ю хишашѣ*, подь зарок либар · кѣ · “ (чл. 84b). — „А да ѣ *свакомѣ селѣ* два *присѣва* бѣдета, ка би била очита, *ако би шко не хошио хишашѣ и везашѣ ше шакове и повешѣ их ѣридь ойѣинѣ*“ (чл. 84c). — „Ако ли би се *шко за не рвао проши шаково(у) пособи*, да е дрѣгъ таковѣ кривцѣ“ (чл. 84d). — „Ако ли би они *присѣва* не хтили *вайши на не*, да е дѣжан . . .“ (чл. 84e).

2. У Стат. пољ. (стр. 108) у погл. „*д* лѣпежа ѣ селѣ“ (чл. 109): „Лѣпеж *ки се нађе ѣ селѣ* ки креде вартле и ѣ тору имане, винограде, на ниви жито, *да мѣ село ѣзме глобѣ* чим се поштѣѣѣ: Како се нађе да ће шѣтетѣ ѣчиниѣ, онако *да и пособи вазмѣ* и господа глобѣ што могѣ. И тко за лѣпежа ѣзговори да мѣ ће дрѣгъ и да ће дѣжан глобомѣ госпоцком, ко лѣпежа у *селѣ* помаже ричѣѣ али дилом“.

3. У књизи: *Statuta Jadertina cum omnibus reformationibus Venetiis MDLXIII*. иза статута града Задра у додатку има млетачка наредба за Задар под натписом *Publicata die 7 Februarii 1507*“ (лист 126 b + 127 a), из које видимо да су се на територију

задарском појавили разбојници, изван територија на смрт осуђени; тамо чине нова злочинства, а не могу се ухватити; удара се глоба на оне који су томе криви :

„Item se alcun *di Zudefi* (= суци) *delle Ville*, del territorio, ouero insule *de Zara* occultara efi banditi... caddi... in pena..., & siano tenute *tutte le lighe*, & *possobe de tutti i luoghi de Zara*, cosi de terra ferma, come delle *Jfole*, & *Zudefi* de quelle conuocar *tutte le lighe*, & **possobe sue**, & insieme prestarse ogni fauor, & fauori opportuni a pigliar ditti malfattori, & banditi; da esser condutti illico nelle forze del Regimento de Zara, accioche della pena loro siano puniti, & se alcun *Zudefe*, *liga ouer possoba* sara negligente, hauuto che haueranno notitia de ditti banditi à *conuocar li altri della sua possoba & liga*, per pigliar ditti deliquenti; allhora effo *Zudefe* sia priuato perpetuo dell' offitio suo, del *Zudigado*...“ (Интерпункција је из оригинала).

*

О овој врсти пособе (под II 1. 2. 3.) већ је доста писано :

A. *Reutz* : *Verfassung und Rechts-Zustand der Dalmatinischen Küsten-Städte und Inseln im Mittel-Alter*. Dorpat. 1841. Capitel XI. *Volks-Verbindungen und Vertheidigungs-Bündnisse* p. 261—271. — Лука *Jelić* : *Povjesno-topografske crtice o biogradskom primorju*. *Vjesnik hrv. arh. druš. Nove serije III* 1898 p. 33—126. — V. *Mažuranić* : *Prinosi za hrv. prav.-pov. rječnik* 1913. s. v. *liga* p. 525. — Dr. Đuro *Ljubić* : *Lige i posobe u starom hrvatskom pravu i njihov odnos prema Poljičkom statutu*. Rad 240 g. 1931. p. 1—104.

Свима је овим писцима, опћенито узевши, пособа у Пољцима, или барем у задарском дистрикту, исто што и лига (Мажуранићу и Јелићу) или готово исто (Ројцу и Љубићу).

По моме мишљењу није тако, него је *пособа нижа управна јединица, организација села, село*, а опћина у (Пољцима) и лиге (у задарском дистрикту у 15 и 16 в.) више управне јединице, свака од повише пособа. Можда које мјесто, од она три (II, 1. 2, 3.), само за се узевши, не даје нужно то схваћање, али сва скупа дају, и оно се може примијенити на сва три.

Ad 1. „проти таково(и) пособи“. Слажем се с Мажуранићем и Љубићем да је то против пристава и људи који хватају, вежу и воде кривца. Али се разилазимо, што М. вели: „можда се мисли на уређену *лигу*“, а Љ. : „Могуће је, да се тим изразом означавало све припаднике пољичке *жује*, кад су скупно иступали“ (p. 88).

Ради се о акцији једнога јединога села. Да се оним: „сваки чловик има ю хитати“ не мисле сви људи Пољичани, доказује већ додаток „кад ю обочити“ – затече in flagranti или открије. То се може десити само једноме човјеку или неколицини из села у коме се то догодило, и ти су је онда дужни ухватити.

Мало је заводнија заповијед: „да ѝ свакомѝ селѝ два пристава...“, али се из цијелога текста види да се ту не ради о скупљању свију села око оне јадне јаднице: да је хватају 12 села да је вежу 12 села па да је воде 12 села „придѝ опћинѝ“. Да је то законодавцу лебдело пред очима, то би зацијело било друкчије речено, како ћемо мало ниже видјети. Стилизатору се чинило, кад је написао: „у свакому селу“, да се само по себи разумије: „у коме се то догоди“, па није то ни написао. Пристави у ономе селу у коме се то догоди треба да „вадију“ да се скупи више људи да не би родбина спријечила, јер се ради о спаљивању. А и оно што стоји „они пристави“ притврђује мисао да се ради само о ономе селу, гдје се догодило.

Кад би се за демонстрацију величине гријеха хтио скупљати толики свијет, цијела Пољица, скупљао би се да буде код суђења и спаљивања, а не да хватају, вежу и воде, што данас свршују два жандарма. И к томе оваки грешници не бјеже у гору и не нападају из горе оружјем да би требало велико мноштво дизати против њих као против оних разбојника против којих су се лиге дизале.

Г. др. Љубић мисли и поређењем утврдити своје схватање па каже: „Такво заједничко иступање свих Пољичана при прогону и ухићењу злочинаца или у вршењу које друге статутом устављене дужности налазимо прописано на више мјеста у статуту (чл. 86 а, 97, 113. 266)“ (стр. 88).

Да видимо та четири мјеста: „...тада оно село волно е ѝбити мѝ бравѝ... али толико вридности вазети и обрнѝти меѝ село“ (86 а); — „Тко би ча отео гѝси. Ако је гѝса ноћна то е една стварѝ, ча е на село како лѝѝешѝво“ (97); — „нека се зна, како ово ѝчини сва почѝшована опћина пољичка скѝѝно и договорно, а за кнеѝѝѝа г... и за воиводе... а то да ниедан пољичанин... Ако ли би коѝи то ѝчиниѝо свпротив почтованоѝ опћини, да би ѝмака дивоикѝ силон да мѝ иде почѝшована опћина на кѝѝѝ и да му развали кѝѝѝ, а негово све ча годи има да се ѝзме ѝ опћинѝ пољичкѝ“ (чл. 113); — „и да мѝ обори опћина кѝѝѝ и гиѝѝѝе ѝ опћинѝ а племенѝѝна ближнемѝ...“ (чл. 266 тј. Додатак 1).

Напротив, ово утврђује мисао да се у чл. 84 док се ради о хватању, везању и вођењу у подручју пособе, остаје само у подручју онога села гдје се догодило, као што се остаје у подручју села оvdје у чл. 86а и 97; а сасвим је друга терминологија кад се прелази у подручје скупности цијелих Пољица, као што показује случај у чл. 123 и (266). Пособа је **сеоска организација**, организација једнога села.

Ad 2. „да и пособа вазма“ „значит ће“ Мажуранићу: „оно што има добити оштећеник и његови другови 'пособници' у селу који лупежа обличише“ са оним заједничким додатком: „можда се мисли на уређену лигу“. Слично и Љ. „у чл. 109 значи пособа по свој прилици глобу, што припада оним особама које су судјеловале у прогону и хватању лупежа“ с додатком: „али је то значење касније по свој прилици било изведено из обичнога значења те ријечи“.

Слажем се и оvdје с М. и с Љ. да пособа значи глобу, и то без икаква ограђивања; али се не слажем с М. да „оно“ у пособи припада и оштећенику, нити се слажем с М. и Љ. да припада само онима који су обличили злочинца, прогонили и хватали, јер је у овоме случају подручје сеоске власти шире него у чл. 84. гдје су кривца имали само предати опћини на суђење; оvdје сеоска власт кривцу и суди: процјењује штету и одређује колико му се има узети, узима то и дијели; и то је управо та пособа, власт, организација која све то ради у једноме селу; то је та пособа којој се даје један дио глобе па је метонимски ријеч употребљена на овоме мјесту за глобу која се даје пособи. И то је за ово мјесто сигурна ствар. Та се сигурност понешто црпе и из чл. 84 и опет се одавде баца свјетлост на чл. 84. и помаже тамо да се утврди право значење. Сигурност је у томе да пособе не треба тражити изван граница једнога села, оvdје, а према томе и у чл. 84. Јамачно и сприједом цитиране ријечи из чл. 97: „ча е на село како лупептво“ циљају управо на чл. 109 и јаче утврђују ограничавање пособе само на село у овоме члану.

Оvdје се и М. ограничио на село („у селу“), дакле присиљен био да лиги промијени значење и стегне је на једно село. Љ. није изријеком споменуо село, али је био присиљен признати да се на овоме мјесту не да примени његово схватање да се пособа тиче читаве пољичке зупе (р. 88).

Могао би ипак ко помислити да, и ако само село уредује, глобе нешто иде опћини и то да је у оној пособи. Могао би „тај

и такови“ и цитирати себи у прилог чл. 74 а; „И свакога осѣда гре половица страни, а друга опћини“. Али се и пољички параграфи даду на срећу окренути, па можемо у таком случају цитирати и ми против њега чл. 74 с: „И тако тогаи осѣда и свакога осуда гре по страни, а друга по оним сѣдцем ки тои бѣдѣ сѣдили. Ако е о кнезѣ, тада кнезѣ и сѣдцем. Ако ли сѣ сѣдци ротници, тада ним. Ако ли е придѣ збором, тада опћини.“ У нашем случају пред селом, дакле селу, пособа је село, сеоска власт.

У ријечима: „да мѣ село ѣзме глобѣ чим се поштѣѣѣ“, држим, најприје је скупно изречено све што се од лупежа има узети; „чим се поштѣѣѣ“ – чим се достојно наплаћују (а могло би се мислити и на гошњу?); а онда се кажу дијелови те глобе редом: а) „Како се наће да ће шѣтѣ ѣчиниѣѣ“: то је оно што ће се дати власнику, „страни“; б) „онако да и пособѣ вазмѣ“: размјерно према штети да одреде награду и за сеоско посебно судовање и уредовање, или можда баш онолико, како нас учи чл. 74: пѣ а пѣ; в) „глобѣ господи“; то је само господи онога села, јер свако село у Пољцима има своју господу (исп. Статут пољ. стр. 130—8); могло би бити да господска глоба није дио оне заједничке него посебна.

У Пољцима пособа означаје село у опреци с опћином; значи сеоско уредовање и судовање у опреци с уредовањем и судовањем цијеле опћине пољичке. Исп. још чл. 11: „да стави *ойћина йоличка* три прокаратѣра... и сѣце... да они отежу *ойћена дѣгована*“ са чл. 109: „да мѣ село ѣзме глобѣ... онако да и *пособу* вазмѣ... Пособа је **глоба организацији села.**

Ad 3 Ни Маж. ни Љуб. и не осврћу се на наредбу од 1507, премда је за ово питање врло знаменита и премда су се служили књигом Ројчевом (Reutz), а Ројц јој каже садржај: „Im Jahre 1507 verordnete Venedig, dass die Lighe und Possobe und ihre Richter...“ (р. 268). Ројц зато и сприједѣ не мијеша сасвим пособе с лигом: „der Ausdruck *liga, lighe* findet sich gewöhnlich mit dem slavischen *Possobe*, von 'possobitj helfen' verbunden“ (262); или: „bürgerliche Hilfsvereine zur Aufrechterhaltung des Rechts und der Sicherheit nämlich die sogenannten Lighe e Possobe der Landleute und Bürger“ (264). У казивању садржаја статута задарских лига од 1455 употребљава само ријеч лига као што је у оригиналу (Stat. Jad. 1564 лист. 121b+122a), а Маж. по њему радећи меће сад лига сад пособа и тако може читаоца завести у блудњу: „у којем селу, које спада у пособу“ (= aus den verbündeten Dörfern (Reutz 265);

„пособа може“ . . . (- die Ligha kann . . .). Ипак је Reutz дао повода Мажуранићу тиме што је, помињући дуждеву наредбу која се тиче тога статута, употребио једном ријеч лига (aller Lighe), а једном пособа über die Possobe im Distrikte Zara p. 265) а ни у наредби нема ријечи пособа.

Из наредбе се од 1507 јасно види да у задарском дистрикту те године има више лига : „siano tenute tutte le lighe“ ; тако их је више и у дуждевој наредби од 1455 : „Forma priuilegiorium *ligarum* comitatus Jadrae“; само се у статуту ријеч употребљава у синг.: *dictae ligae* (gen. sg.), in *dicta liga*. По томе је г. Љ. (не осврћући се на г. 1507) помислио да их је само прије било више, па да су послје (тј. послје 1455) спојене у једну. Држим да се онај синг. у статуту има само тако схватити, да је статут у облику у ком ће га имати поједина лига.

Из статута од 1455 видимо да поједина лига има више села : *ad aliquam uillarum dictae ligae* (121b чл. 1.). Тако и : *Item si aliquis uillicus dictarum Villarum committeret furtum vel predam in dicta liga* (121b чл. 4).

У исправи од 1507 три се пута лига и пособа помиње једна уз другу спојене са & (= et, e, = i), а не са *o* нити *seu*: „tutte le lighe & possobe de tutti i luoghi de Zara“, „tutte le lighe, & possobe sue“, „della sua possoba & liga“ ; а са *ouer* су спојене једном, кад не имају сви бити (ради се о кривњи) : „Se alcun Zudefe, liga, ouer possoba fara negligente“; сва четири се пута дакле потврђује да је друго лига а друго пособа у задарском дистрикту у поч. 16 в. и да се та имена у то доба тамо не смију замјењивати. То је схватање подвучено и оним зарезом у оригиналном тексту између лиге и пособе пред &.

Сад се пита може ли то бити таква разлика, како помишља г. Љ., да ипак лига и пособа обухватају исти териториј : „Стога је по свој прилици израз *лига* на почетку означавао саму *уштанову* док се *пособом* називала *скућна дјелатност* чланова у сврхе лиге, али се касније та разлика изгубила па су се ти изрази употребљавали као синоними“ (89).

Држим да не, јер смо видјели да лига обухвата више села, а пособа се напротив помиње у вези само с једним селом : „& possobe de tutti i luoghi“. К томе судач сваки има своје село : „Je alcun di Zudefi delle Ville“, а кад се одређује да суци имају сазвати своје подручје, у првом се реду помиње његово село,

његова пособа као ближа и мања, а онда лига као даља и шира: convocar li altri della sua possoba & liga“.

Из свега слиједи да је и овдје пособа нижа јединица, село, организација једног села, а лига је виша јединица, сложена од више пособа, више је села удружено у лиги у вишу заједничку организацију; пособа је овдје нешто посебно према опћеној лиги као што је у Пољцима пособа нешто посебно према опћеној опћини.

И пособа је основна, стварно старија организација, па су се пособе удружиле у лигу. И како се пособе *по имену* не појављују још 1455 чини се да им је име то оживјело у каснијем времену — негдје иза здружења организованих села у лигу и опћину — и то да се као опрека истакне њихова посебност према тој опћенитости. А како то здруживање бива показује нам „Статут лиге котара нинскога“, што га је нашао и издао др. П. Карлић у *Vjesniku hrv. arh. druš. Nove ser.* XII г. 1912, стр. 286—298, гдје лигу оснивају капитани и суци „од свих селов“ (291).

У Чешкој има сеоце Пособица (Posobice) (дем. од Пособа) у срезу Сушица, парохији Петровица, познато од г. 1334 (*Ottův Slovnik Naučný* 20, 298 b). А вриједно је овдје поменути и то да у руском слобода значи и село : „Слобода стар. село свободныхъ людей ; || пригородное селенъе, подгородный поселокъ, за городомъ т. е. за стѣною, родъ посада. || Нынѣ, большое село, гдѣ болѣе одной церкви, и торгъ или ярмарка, либо волостное правленъе, родъ сельской столицы“.

Исп. Br. Grundr² II, 2, 97 : Doch sind die Eigenschaftsabstracta öfters zugleich Kollektiva nach der Art unseres die jugend. Aksl. und in neueren Dialekten svoboda (F. Freiheit und kollektiv 'Dorf von freien Bauern'.

*

Треба да нагласим да се ово моје расправљање о пособи према лиги не тиче 17 в. Није ми познато, колико оправдавају извори 17 в. Јелићево изједначивање лиге с пособом, а како он употребљава пособу мј. лиге и кад говори о статутима од 1455 у којима ријечи пособа, како знамо, нема, слабо се можемо поуздати у његово реферирање без цитата у оригиналном тексту. А одвише му лебди у зраку цитат : „sborro delle possobe o delle lighe“ (126), јер томе јако могу промијенити значење околне ријечи ; а могло би бити и напамет написано, по сјећању, јер не

наводећи извора опћенито каже да збор пособа „сами млетачки извори називају тако“. Тако је и с Љубићевим: „пособа, који израз у сјеверној Далмацији служи као синоним лиге (*liga seu possoba*)“ (88).

И. *Шрохал* је расправљао о лиги у *Мјесећнику правн. др. XXXIX 1913: Opet jedan hrv. j. pis. statut*, Он одбија Јелићево изједначивање лиге с пособом, сатнијом тј. једним дијелом жупе (284), јер види да се нинска лига састоји ако не из више то барем из једне жупе са више сатнија. Он, чини се, разликује лигу њ пособу како треба, али не прецизира доста пособе, само је тангира, не утврђује јој значење; а не мари за њу ни у књизи својој *Pravna pov. dalm. gradova 1913*, гдје такође расправља о лиги (218—31).

III. *Ј. Бараковић* у *Јарули* (St. pis. 17, 295) пјева како је пророк Данило, ослободивши Сусану Чисту, Бога славио а идоле корио: „У напридак све то боље свему пуку небескога створитеља сама бога сповидаше з добре воље. А идоли бози криви напуњени да су злобе од паклене сви **пособе** по худоби јесу живи“ (стих. 666). Састав се ове реченице може двојако схватити, а до тога стоји значење наше ријечи. Ако вежемо: „напуњени од паклене пособе“=паклена је пособа идоле напунила злобом (без зареза иза „злобе“), онда је пособа паклена војска, дружба, организација (сами собом управљају); а ако вежемо: „бози од паклене пособе“ = бози паклене пособе (са зарезом иза „злобе“), квалитативни генитив, „од“ по далматински, под утјецајем тал., онда је пособа особина, својство. Ово ми се друго схватање чини приличније: исп. Ак. гј.: „пособитост с) властитост, својство: Које су изврности илити властитости алити *пособитосџи* *Божје*“. Идоли су дакле пуни злобе, пакленог су *својсџва*. У Бараковићевој *Јарули* пособа значи **својство, особина**.

IV. *Ј. Бараковић* у *Вили Словинци* (St. pis. 17) описује пакао. Три су сасвим одјелита „станја“ у паклу: 1. гдје су „дичица... ким згасне зеница през крста да умре“ (р. 194); 2. „Друга врст од станја у паклу ча јест очишћеник“ (р. 195); у та два „станја“ је господар краљ Плутан; 3. „трето станје паклено, ча су виковне муке“ (р. 199); „То станје особа (= напосе) други краљ затвора премда је **пособа** једнога укора“ (р. 199).

Исту конструкцију реченице и исту мисао (као ова у којој је „пособа“) налазимо сприједа, и она нам помаже схватити ову нашу тежу, зато је ево: „Находим три миста у паклу долика и сва

три нечиста за гришна човика, *премда су* разлика станја њих одлуке *једна је* прилика од јада и муке... све пропаст и пакал, *премда су миста три*" (194).

По свему се види да овај примјер (у коме је пособа) не иде овамо под „пособа, f.“ него под „пособа, адв.“ гдје је у Ак. гј. значење „исто што 2 особа“ тј. „особито, одјелито, појединце“, дакле: посебно, по се: *премда је овај дио пакла по се* и под другим краљем једнога је укора, једнако је рђаво људима у њему.

Резултат: Ријеч „пособа, f“ значи у шест примјера Ак. гј-а : I. 1. у Луцића *самосталност* (државе дубровачке); 2. у Мрнавића *република* (држава пољачка); II у Стат. пољич. = 1. *сеоска организација* (село); 2. *глоба сеоској организацији* (селу); — III у Ј. Бараковића *Јарули својство* (паклено, идола); — — IV у Ј. Бараковића *Вили Слов.*: *по се* (је трећи дио пакла) дакле адв. а не супст.; ад II је додан прим. 3. из наредбе дуждеве од г. 1507: *село* (организирано).

У свих седам се примјера значење оснива на приједл. по + коријен рефлексивне замјенице: се, себе, себи, собом, свој, који се сад поставља: *se- и *sece-sue* (Brugmann Grundr² II 2 395) или с пријевојем *so- и *seco- suo- (о. с. 403) — апстрактни форманс -ба (инд. -bhā) што је и у зглоба, дружба и у првом дијелу форманса ријечи свобода (-bho-), којој је коријен такође рефлексив (BrGr.² II, 1, 387—8):

А) држава (I. 1. дубровачка 2. пољачка) и село (II. 1. 2. 3.) јесу *ио се, сами себи* господаре (државе уопће, а села у неким случајевима), а не господари им *друш* (Дубровнику уопће не господари ни туђин ни краљ, а Пољској уопће не господари краљ, *премда га имају*) (селима пољичким и задарскога дистрикта у неким случајевима не господари опћина или лига); *саме собом* управљају те државе и та села (ко уопће, ко у неком случају); *слободни су*; — Б) свој-ство; — В.) по се;

ио-себ-ност је ријеч која би по нашем данашњем језичном осјећању све то у свим оним случајевима могла с нешто натеге исказивати (она има: по + рефлексив себ + апстрактан наст. -ност): I. 1. Дубровник правдом тврди своју посебност; 2 пољачка посебност справишће већаше; II. 1. рвао се проти таковој посебности (онима што хватају кривца у селу); 2. онако да и посебност (глобу посебности) вазму; 3. да сазову све лиге и посебности свију села; III. од паклене су посебности сви идоли; IV *премда је*

посебице (овдје због адв. замјењујемо наст. -ност са -ице), једнога је укора. Не кажем да би ко данас тако рекао него сам рад тиме објаснити данашњој језичкој свијести значења ријечи пособа.

*

Још ми се осврнути на значење *auxilium*, што га је Миклошич предложио за Луцићеву пособу, а Јагић за пособу Пољичкога статута, док Мажуранић уопће полази од значења *auxilium*, *adjuvare*, и Reutz од пособити *helfen* (цитирано спријед).

То свакако није ријечи пособа темељно значење и не има се од тога значења полазити. Основа -соб- нема значења *adjuvare*, него значи рефлексивност какве било радње (повраћање њено на субјекат, субјекат *себи* нешто чини), па може значити и рефлексивност радње помагања : помоћи *себи*, помоћи *себе*. И у горњим примјерима, у којима се ради о селима, могли смо доиста мјесто : села сама себи господаре, рећи : села сама себи помажу у неприлици какој, сама себе бране од лупежа. Само треба имати на памети да господарење, управљање, помагање, брањење доноси ситуација, а у коријену је само значење рефлексивности.

Руско пособитъ, пособлять значи управо помоћи, помагати другоме; ако ће себи, мора се узети рефлексивна замјеница; MEW 332 ипак га је метнуо без знака питања под рефлексивни коријен. Пособити у значењу помагати има и Ак. гј., али само из Даничићева рј. „са српскослав. потврдом из XIII вијека“; тако и пособље у значењу помоћ и пособник у значењу помоћник има Ак. гј. само из Дан. рј. са српскослав. потврдама (+2 друге српскослав. потврде). Душанов законик нема тога значења; у Белићевим Диј. ист. Срб. га нема: по свој прилици то и није било никада народно значење те ријечи у српскохрватском језику, него црквенословенско. Нема га ни бугарски језик (Геров). Ак. гј. не прихвата Миклошичеве етимологије, него зато што простом глаголу нема нигдје потврде вели: „и зато се глаголу пособити не може знати ни постање ни значење“. Јест мало загонетно да коријен који ништа друго не значи него рефлексивност наједном добије значење без труна рефлексивности. Ако је без труна? И глагол је ослободити прелазан, а коријен му је рефлексив. Он није остао без труна рефлексивности. Он је каузативан: ослободити кога = учинити да неко буде слободан, свој: рефлексивност је дакле прешла на објекат. Пособитъ се слаже с дативом, па ће га требати друкчије тумачити. Осим помагати значи тај гл. у рус. и чинити

и то ће му бити старије значење него помагање, јер чинити значи и у пољ. и чеш. ј., а помагати осим рус. само у стсл. У Кота налазимо: *Působil otec sám od sebe*, avšak skrze syna. Ето то што овдје значи заједно с додатком „sam od sebe“ биће првобитно значење самога глагола: *působiti* = *сам од себе* дјеловати, сам од своје воље чинити, а онда је оно значење „сам од себе“ стало блиједјети и најприје престало бити главно, постало споредно, а напосмат и сасвим ишчезло. „Помагати“ је близу значењу „чинити од своје воље“; „помагати“ је „чинити од своје воље“ нешто што је друге корисно. Weigand у свом рј. тумачи *helfen* ријечима *sich tötig annehmen*, дакле налази неку рефлексивност.